

Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2007. – Вип. 4. – С. 23–29.

7. Данилишин Б.М. Уряд має чітку антикризову програму [Текст] / Б.М. Данилишин // Урядовий кур'єр. – 12 березня 2009 р. – №44. – С. 6.

8. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія [Текст] / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.

9. Жадан О.В. Економіка праці і соціально-трудова відносина [Текст]: [Навч. посіб.] / Жадан О.В. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2008. – 360 с.

10. Кизим М.О. Інтегральна оцінка рівня та якості життя населення регіонів України [Текст] / М.О. Кизим, Ф.В. Узунов // Проблеми науки. – 2004. – №4. – С. 35–41.

11. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) [Текст] / [за ред. Е.М. Лібанової]. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.

12. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан [Текст] – К., 2002. – 123 с.

13. Менова Н.Ф. Индекс развития человеческого потенциала в Тюменской области [Електрон. ресурс] / Н.Ф. Менова, Л.О. Сараява. – Режим доступу: <http://www.zakon72.info/noframe/nic?id&nd=466201252&prevDoc=466201243>

14. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями [Текст]: монографія / Под ред. Т.С. Клебановой. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 200 с.

15. Мірошніченко О.Ю. Оцінка рівня життя населення країн СНД на основі кластерного аналізу [Текст] / О.Ю. Мірошніченко // Статистика України. – 2006. – №3. – С. 72–78.

16. Омельченко О.І. Методологічні засади оцінювання рівня життя населення в регіонах України [Текст] / О.І. Омельченко // Проблеми економіки. – 2010. – №2. – С. 81–90.

17. Основы устойчивого развития Харьковской области до 2020 года [Текст]: Монографія. – Х.: Издательский Дом «ИНЖЕК», 2010. – 528 с.

18. Парфенова Н.В. Методика розрахунку інтегрального індекса якості життя населення регіону за вхідними та вихідними індикаторами [Текст] / Н.В. Парфенова // Наука й економіка. – 2009. – Т. 2. – №3(15). – С. 239–245.

19. Потенціал України та його реалізація [Текст] / Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень. – К.: МЦПД, 2009. – 68 с.

20. Рівень життя населення України [Текст] / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; [за ред. Л.М. Черенко]. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.

21. Рівень і якість життя населення [Текст]: Монографія / [під заг. ред. Б.П. Кушнар'єва]. – Х.: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2004. – 272 с.

22. Садова У. Факторний аналіз рівня життя населення в регіоні з пониженою місткістю ринку праці [Текст] / Садова Уляна, Любов Семів // Регіональна економіка. – 2005. – №2. – С. 92–102.

23. Социально-экономический потенциал региона [Текст]: монографія / Под общ. ред. проф. О.Ф. Балацкого. – Сумы: Университетская книга, 2010. – 364 с.

24. Управління людським розвитком в Україні: порівняльне оцінювання та напрямки вдосконалення [Текст] // Україна: Аспекти праці. – 2008. – №8. – С. 34–39.

25. Юхименко П.І. Тенденції розвитку концепції людського капіталу в Україні: проблеми, перспективи [Текст] / П.І. Юхименко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Економіка» / За ред. проф. Мальчина Ю.М., проф. Ніколенка Ю.В. – К.: Видавничо-поліграфічний центр, 2005. – Вип. 1. – 236 с.

26. Human Development Report 2009 [Електронний ресурс] / Human Development Report 2009. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/reports/>

О.І. КОПИЛЮК,

к.е.н., професор, Львівська комерційна академія

Принципи побудови, функції та завдання регіональної банківської системи

Розглянуто принципи побудови банківської системи на загальнодержавному і регіональному рівнях з врахуванням інституційно-функціонального підходу, виокремлено її функції і роль у розвитку економіки у посткризовий період.

Ключові слова: банківська система, економіка, інституційно-функціональний підхід.

Рассмотрены принципы построения банковской системы на общегосударственном и региональном уровнях с учетом институционно-функционального подхода, выделены ее функции и роль в развитии экономики в посткризисный период.

Ключевые слова: банковская система, экономика, институционно-функциональный подход.

Principles of construction of the banking system are considered on national and regional levels taking into account institutionally-functional approach, it is distinguished of function and role in development of economy in a post-crisis period.

Постановка проблеми. Сучасні умови ведення банківського бізнесу характеризуються регіональними відмінностями та диспропорціями у концентрації банківських установ, активів, банківського капіталу, кредитного портфелю,

відпливом коштів із слабо розвинених та депресивних територій. Це вимагає уточнення змісту, функцій і принципів побудови регіональної банківської системи. Розуміючи сутність банківської системи та базуванні на інституційно-функціональному підході до її розгляду на регіональному рівні, важливо конкретизувати її структуру, визначаючи, які конкретно інституційні одиниці її формують. Це дуже важливе завдання в контексті організації ефективної реалізації політики розвитку банківської системи на різних управлінських рівнях із чіткою координацією вертикальних і горизонтальних зв'язків.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вагомий внесок у розв'язання проблем розміщення банківських установ та їхньої ролі у розвитку регіонів зробили вітчизняні вчені: М. Долішній, С. Дорогунцов, О. Барановський, Г. Карчева, В. Коваленко, О. Коренева, К. Черкашина, М. Могильницька, В. Міщенко, В. Пила, Т. Смовженко, Я. Побурко та інші. Незважаючи на високий рівень теоретико-методологічних засад регіональних аспектів розвитку, до цього часу залишаються недостатньо розробленими теоретичні та прикладні проблеми формування регіональних банківських систем, їх функцій та завдань в умовах формування інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку економіки.

Метою статті є представлення сучасних підходів до розкриття суті, структури, функцій і завдань регіональної банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Регіональна банківська система є складовою частиною банківської системи, яка функціонує на загальнодержавному рівні. Наведемо найбільш вагомий положення вітчизняних вчених щодо структури банківської системи на макрорівні. В. Коваленко, О. Коренева та інші автори колективної монографії наводять дворівневу структуру банківської системи України за такими елементами [4, с. 17]:

I. Перший рівень – Національний банк України.

II. Другий рівень – державні банки (100% статутного капіталу належить державі), спеціалізовані банки (ощадні, іпотечні, клірингові, інвестиційні – більше 50% активи одного виду, ощадний – більше 50% пасивів вклади населення), універсальні банки, філії іноземних банків, банківські об'єднання (банківська корпорація, банківська холдингова група, фінансова холдингова група).

Чинне законодавство України також регламентує структуру банківської системи, зокрема такі положення містять у собі Господарський кодекс України, а також Закон «Про банки і банківську діяльність»:

– згідно зі ст. 334 Господарського кодексу України банківська система України складається з Національного банку України та інших банків (державних і недержавних), що створені і діють на території України відповідно до законів [3];

– Закон України «Про банки і банківську діяльність» регламентує, що банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій

іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень закону [1].

Як бачимо, у розгляді структури банківської системи спостерігаються деякі наукові дискусії, які доповнюються відмінністю переліку інституцій, що формують структуру банківської системи у відповідних нормативно-правових документах. У законодавстві України перелік органів, що формують банківську структуру, обмежений. Вітчизняні ж науковці більш диференційовано підходять до визначення таких органів. Особливо гострі дискусії ведуться щодо віднесення сюди тих установ, що не є банками, а здійснюють окремі банківські операції. Для прикладу, не всі вітчизняні науковці відносять до структури національної банківської системи фінансові інститути, перелік яких наведено в Законі «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2]. Тому вважаємо, що для уникнення такого дискурсу доцільно розділяти базову та розширену структури банківської системи (рис. 1). Таке відображення структури банківської системи на загальнодержавному рівні здійснено з урахуванням класичного централізованого підходу до формування такої системи. Її важливо розуміти з огляду на необхідність чіткого уявлення про сучасні підходи до розгляду структури національної банківської системи. Разом із тим, простежуючи процеси регіоналізації в банківській сфері, нижче буде наведено структуру з урахуванням тенденцій, що відображають значущість розвитку регіональних банківських систем.

Розширена структура банківської системи на загальнодержавному рівні включає ті фінансово-кредитні установи, які здійснюють не лише банківські операції та формують так звану парабанківську систему. Небанківськими фінансово-кредитними установами є страхові, лізингові, факторингові, інвестиційні (фінансові компанії, кредитні спілки, інвестиційні фонди тощо) компанії, пенсійні фонди, ломбарди тощо. З функціонуванням небанківських фінансово-кредитних установ сьогодні спостерігається явище дезінтермедіації. Її суть полягає у зменшенні привілейованих позицій банків у ролі фінансових посередників. За таких обставин усе більше значення на ринку відіграють небанківські фінансові установи, з боку яких зростає конкурентний тиск на банки [8].

До розширеної структури відносимо також спеціалізовані громадські організації як об'єднання банківських установ – неприбуткові спілки чи асоціації, право на створення яких регламентовано ст. 13 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2]. Тобто ця група формує так звані саморегулюючі банківські об'єднання, в тому числі банківські асоціації, які можуть бути універсальними, спеціалізованими.

Таким чином, структуру банківської системи визначають не лише конкретні установи, але вагомими її підсистемами є також ринок банківських послуг як осередок взаємодії відповідних суб'єктів, а також банківська інфраструктура, рівень розвитку якої є дуже важливим з точки зору формування якісного банківського продукту. Тобто структура тут являє собою не

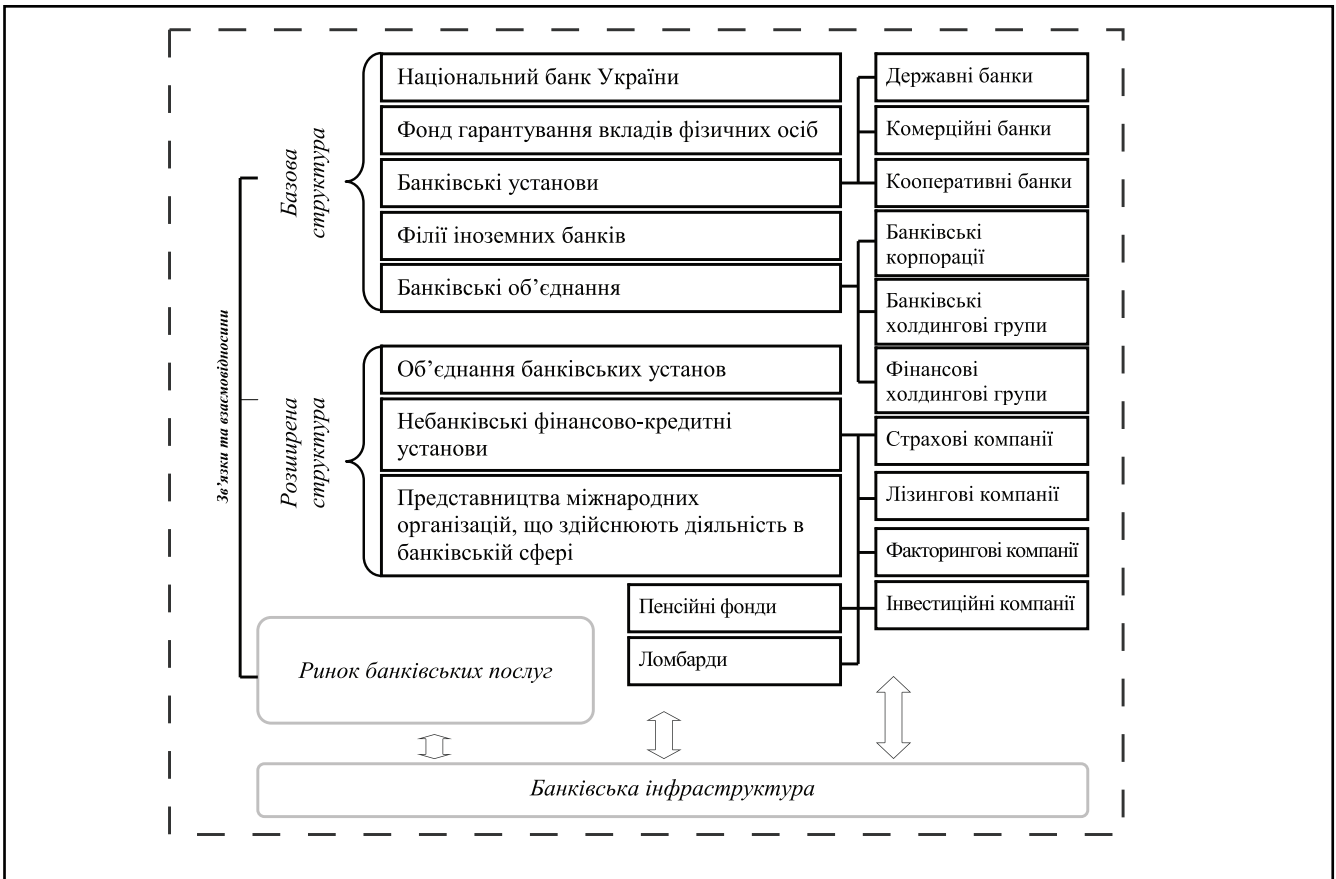

Рисунок 1. Структура банківської системи на загальнодержавному рівні: централізований підхід

просто сукупність певних одиниць, а й відносин, що виникають між такими одиницями. Свого роду це вже є ознакою системи, проте вважаємо, що відхилити включення сюди і ринку банківських послуг, і банківської інфраструктури для якісного регулювання банківської системи є неприпустимим.

Розглядаючи регіональну банківську систему, доцільно також розділяти її як базову, так і розширену структури. Особливо це стосується останньої, адже визначати розширену структуру вкрай важливо в силу звуження предмета дослідження, необхідності проведення більш комплексного вивчення та формулювання висновків конкретно-прикладного характеру, які б повністю враховували регіональну специфіку.

Огляд вітчизняної наукової літератури дав змогу нижче навести висновки окремих вчених у питанні включення тих чи інших інституцій у структуру регіональної банківської системи. Так, В. Стойка зазначає, що структуру регіональної банківської системи формують [12, с. 31]: територіальне управління Національного банку України; регіональні банки; філії, відділення, представництва місцевих банків; філії, відділення, представництва іноREGIONАЛЬНИХ та іноземних банків; банківські об'єднання, асоціації, які зареєстровані і діють на території регіону.

С. Башлай декларує, що банківська сфера на рівні регіону може бути представлена такими видами фінансово-кредитних організацій і їхніх підрозділів із різним ступенем широти переліку функціональних можливостей [5, с. 221]:

- універсальні банки з дозволом на здійснення різних видів операцій і надання послуг;
- спеціалізовані регіональні банки, в тому числі за участю регіональних органів влади (наприклад, іпотечні банки);
- кооперативні банки (місцеві та центральні);
- філіали банків (як регіональних, так і великих системоутворюючих);
- відділення банків;
- представництва банків

З. Герасимчук та Н. Корецька виділяють рівні територіальної організації банківської системи: регіональний, який формують територіальні управління Національного банку України, регіональні банки та банки державного рівня; районний, який формують філії та відділення регіональних банків та банків державного рівня; локальний (місцевий), який формують філії та відділення регіональних банків та банків державного рівня, пересувні бригади з надання банківських послуг (надання банківськими працівниками консультацій населенню та оформлення документів на місці) [6].

Враховуючи зазначені положення вітчизняних вчених, а також орієнтуючись на запропоновану нами структуру банківської системи на загальнодержавному рівні, вважаємо, що структуру регіональної банківської системи формують інституції, відображені на рис. 2.

Як бачимо, основна відмінність структур банківської системи загальнодержавного й регіонального рівнів полягає в

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

територіальній прив'язці конкретних банківських установ, які здійснюють основну свою діяльність (очевидно, що абсолютно територіально обмежити реалізацію банківського продукту є неможливим) у визначеній регіональній суспільній системі, розміщуючи тут свої філії, відділення чи представництва. Таке право регламентовано чинною нормативно-правовою базою, зокрема ст. 23 Закону України «Про банки і банківську діяльність» формулює це таким чином: банк має право відкривати відокремлені підрозділи (філії, відділення, представництва тощо) на території України у разі його відповідності вимогам щодо відкриття відокремлених підрозділів, встановленим нормативно-правовими актами Національного банку України [1].

Якщо на макрорівні гостро постає питання переваг та недоліків розташування на території країни філій іноземних банків, то у регіональному вимірі вже актуалізується доцільність кількісного розташування тут філій, відділень та представництв банків, головний офіс яких знаходиться в іншому регіоні. Умови добросовісної конкуренції не допускають будь-яких ущемлень таких інорегіональних суб'єктів господарювання. Разом із тим одним із пріоритетів функціонування регіональної банківської системи має бути мотивація створення та успішного функціонування саме місцевих банківських установ, які готові з більшою віддачею та кращим розумінням територіальної специфіки здійснювати свою діяльність, у тому числі інвестування регіональної економіки.

Окрему увагу хочемо звернути на регіональні банківські об'єднання – об'єднання банківських установ, що зареєстровані в регіоні чи мають тут свої осередки. У цьому напрямі дуже важливо здійснювати стимулювання створення регіональних спеціалізованих банківських союзів та їх об'єднання в єдину банківську асоціацію регіону з метою недопущення надмірного дублювання функціональних повноважень у частині виконання завдань. У спеціалізовані регіональні об'єднання банківських установ доцільно ретельно відбирати дійними учасниками профільні небанківські установи.

Таким чином, розуміючи структуру регіональної банківської системи, окрім укоріненого підходу до розгляду суті банківської системи на загальнодержавному рівні можемо запропонувати її розгляд як системної сукупності інституцій, яку формують регіональні банківські системи, що в ній об'єднуються. Схематично умовно це відображено на рис. 3.

Базовий розгляд структури банківської системи за підходом, відображеним на рис. 3, можливий лише за умов достатньої розвиненості регіональних банківських систем із стало сформованою як базовою, так і розширеною структурами. Перевагою такого підходу буде сутнісне розуміння розбудови структури банківської системи «знизу» натомість централізованого формування «згори». На даному етапі лише початкового формування регіональних банківських систем доцільнішим є підхід до розгляду структури на макрорівні, що відображений на рис. 3.

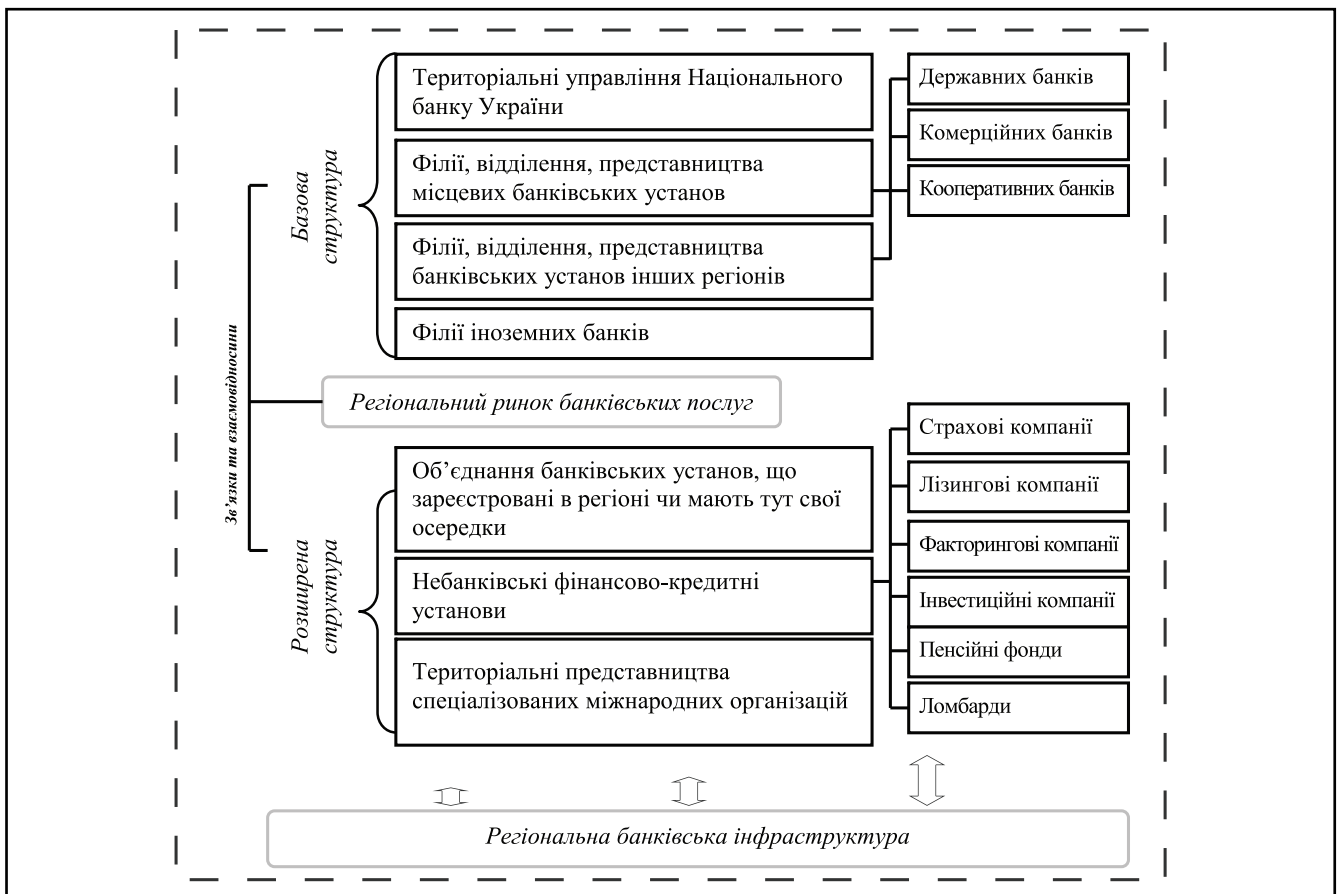

Рисунок 2. Структура регіональної банківської системи

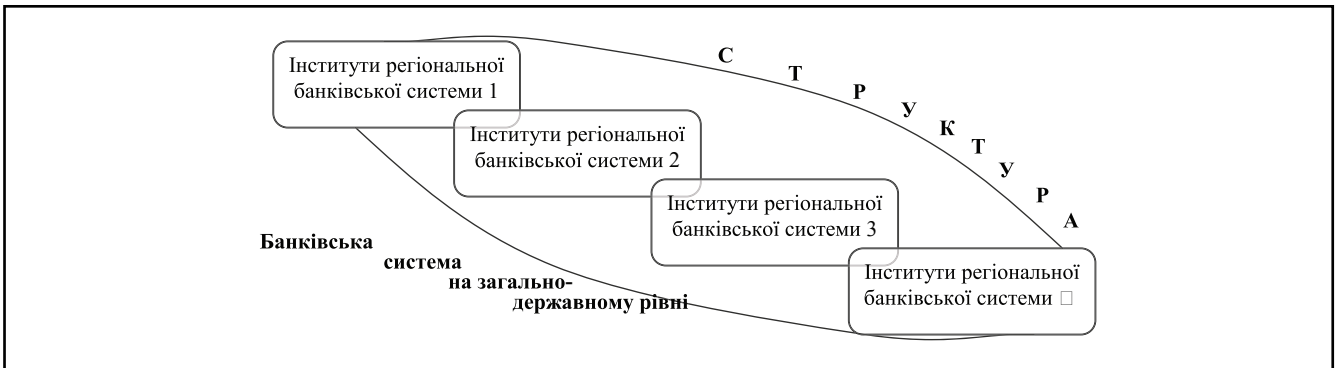

Рисунок 3. Структура банківської система на загальнодержавному рівні: регіональний підхід

Інституційно-функціональний підхід до розгляду сутності регіональної банківської системи окрім визначення її структури, що формують відповідні інституції, вимагає також конкретизації функцій, які вона виконує.

Як бачимо з рис. 4, до функцій регіональної банківської системи відносимо обслуговування ринків депозитної, кредитної діяльності, обслуговування та участь на ринку цінних паперів, обслуговування грошового обігу та зовнішньоекономічної

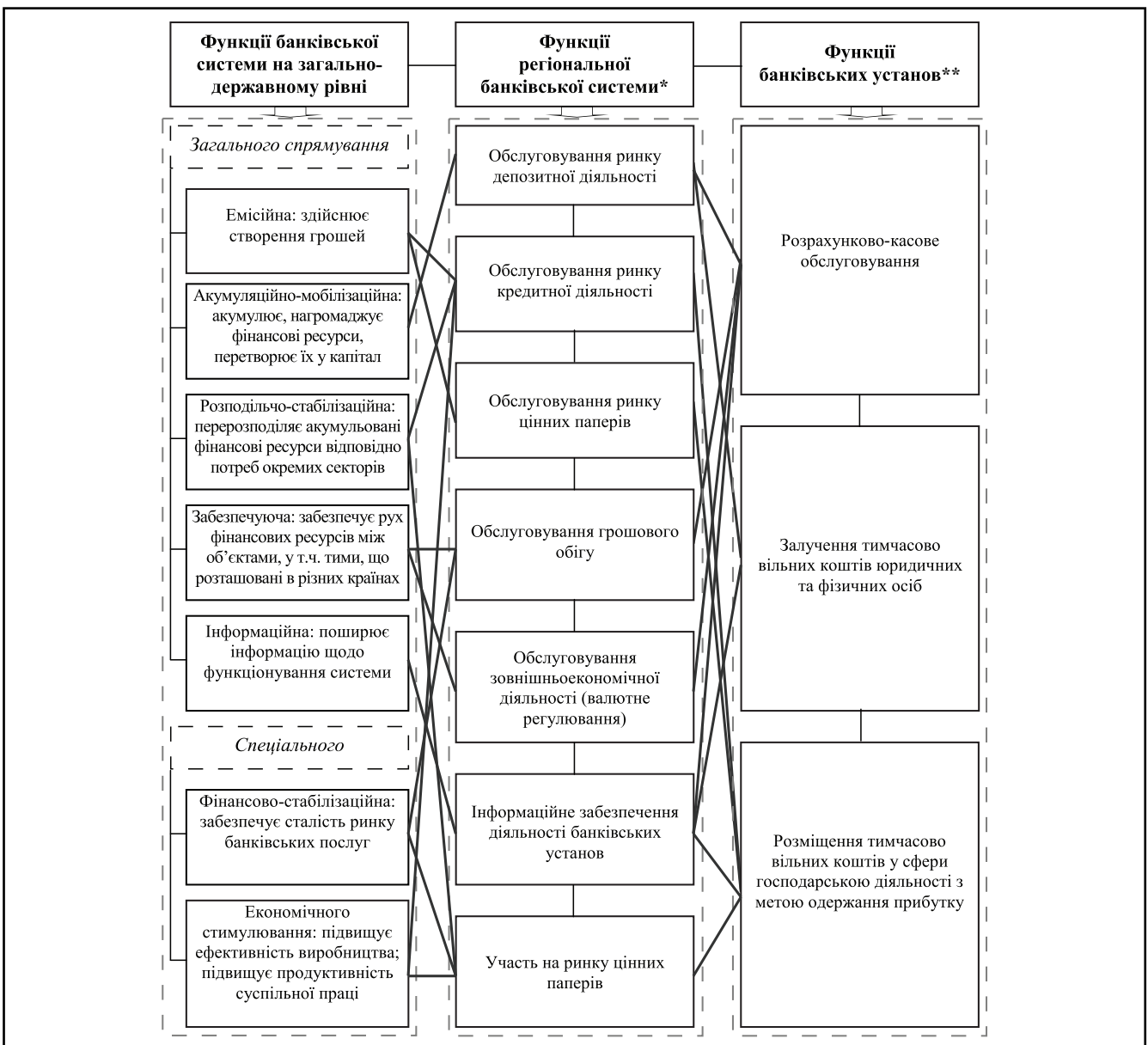

Рисунок 4. Основні функціональні зв'язки банківських систем: загальнодержавний, регіональний та локальний виміри [9–11]

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

діяльності, інформаційне забезпечення діяльності банківських установ в регіоні (перелік функцій сформульовано з урахуванням висновків М. Могильницької [10, с. 18]). Серед функцій регіональної банківської системи особливої ваги набуває функція інформаційного забезпечення діяльності банківських установ. Інформаційні функції реалізуються в значній мірі через електронні телекомунікаційні засоби, які дозволяють передавати електронні платіжні документи між підрозділами банків і центрами обробки інформації, підтримувати фінансові трансакції при виконанні електронних розрахунків, а також впроваджувати передові фінансові технології електронного обслуговування для забезпечення міжрегіональних розрахунків [7, с. 29]. При цьому програмно-технічне середовище, що реалізує інформаційну взаємодію, забезпечують: система «клієнт-банк», національна система масових електронних платежів, телебанкінг, інтернет-банкінг, мобільний банкінг, корпоративна обчислювальна мережа, система електронний платежів Національного банку України, система електронного пошти Національного банку України, електронний депозитарій Національного банку України, внутрішньобанківська платіжна система тощо [7, с. 30–31].

Висновки

Отже, банківська система як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні відзначається складною структурою, яку формують відповідні інституції, що здійснюють свою діяльність відповідно до покладених на них функціональних повноважень. Процеси регіоналізації банківської діяльності обумовлюють необхідність перенесення низки функцій банківських систем в регіональну площину, залишаючи при цьому базові функції в компетенціях інституцій загальнодержавного рівня. За таких умов окреслюються нові передумови щодо необхідності формування й розвитку інструментарію реалізації регіональної політики розвитку банківської системи, яка б власне оптимально забезпечувала виконання завдань та функцій регіональних банківських систем.

Література

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III: Законодавство України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>

2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 року №2664-III [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV: Законодавство України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

4. Банківська система України [Текст]: монографія / В.В. Коваленко, О.Г. Коренева, К.Ф. Черкашина, О.В. Крухмаль. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 187 с.

5. Башлай С.В. Необхідність та основні засади формування регіональної мережі банківських установ на сучасному етапі розвитку фінансово-господарських відносин в Україні / С.В. Башлай // Регіональна економіка. – 2002. – №4.

6. Герасимчук З.В. Проблеми на рівні територіальної організації банківської системи / З.В. Герасимчук, Н.І. Корецька: eUABIR. Institutional Repository [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/531/1/5.pdf

7. Золотарьова І.О. Інформаційні системи та технології в банківській сфері: навч. пос. / І.О. Золотарьова, Р.К. Бутова, А.А. Гаврилова // М-во освіти і науки України. Харківський нац. економ. ун-т. – Харків: Вид-во ХНЕУ, 2009. – 328 с.

8. Еволюція банківської системи Польщі / Під ред. М. Жуковського. – Люблін: Вид-во ун-ту Марії Кюрі-Скловської, 2006. – 338 с.

9. Копилюк О.І. Шляхи залучення потенціалу банківської системи в розвиток регіонів / О.І. Копилюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Вип. 6(L): Мале та середнє банківництво в умовах становлення ринкової системи в Україні: Зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: М.І. Долішній (відп. ред.) та ін. – Львів, 2004. – 511 с.

10. Могильницька М.П. Ефективність банківської системи регіону: методологія і апробація моніторингу / М.П. Могильницька, В.О. Васюта, Я.О. Побурко // НАН України. Інститут регіональних досліджень; Наук. ред. д-р екон. наук, проф. Я.О. Побурко. – Львів: ЛБІ НБУ, 2005. – 57 с.

11. Могильницька М.П. Перспективи розвитку малих та середніх банків. Перспективи створення та ефективність їх діяльності / М.П. Могильницька // Регіональна економіка. – 2002. – №4. – С. 199–202.

12. Стойка В.С. Функціонування та розвиток регіональної банківської системи: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08 / В.С. Стойка. – Львів, 2011. – 195 с.